

Fragment del pròleg escrit per Julià Guillamon del llibre *Contes despullats i la Tesi doctoral del diable* de Josep Palau i Fabre editat per Proa.

Des de la primera edició dels *Poemes de l'Alquimista*, publicada clandestinament el 1952, Palau va barrejar sempre creació i reflexió. Aquest llibre inclou, al costat dels poemes, comentaris crítics i notes que n'expliquen la gènesi i n'aclareixen el fons. En els contes hi ha també una base teòrica, que generalment no és explícita ni genera cap escoli o comentari (tret del cas de la postdata «Rousseau és una illa» o de les notes finals de «La tesi doctoral del diable», que resumeixen una part de la conferència d'Abyz a la Universitat de Barcelona). La teoria forma part de l'entramat narratiu, a mig camí entre la ficció i l'assaig. És el terreny de la *perquisició* que combina ciència i intuïció artística, els mateixos elements que el protagonista del conte «El peix», Jeroni Amargós, combina per donar forma a una teoria que s'avança de molts decennis als seus contemporanis, segons una expressió que a en Palau li agradava de repetir, perquè es veia ell mateix com un d'aquests precursors.

Palau va encetar un camí poc habitual en la narrativa catalana del segle xx: el conte visionari, el conte filosòfic, que té una llarga tradició en la literatura occidental des del segle xviii: de Voltaire a Blazac i Edgar Allan Poe i dels decadentismes francesos a Papini, Huxley o Bontempelli, autors que havien estat molt divulgats a Catalunya, als anys trenta, a través de les Edicions de la Rosa dels Vents de Josep Janés i Olivé, i que van continuar publicant-se després de la guerra, en la galàxia de les petites editorials que Janés va impulsar per aprofitar els *cupos* de paper, poder editar i guanyar-se la vida. Palau hi va donar un aire més feliç i lluminós, d'acord amb el seu estat d'esperit de començaments dels anys vuitanta. No tots els contes de *Contes despullats i La tesi doctoral del diable* s'inscriuen en aquesta línia, però els contes filosòfics donen el to general.

Vegem-ne algunes excepcions, contes autobiogràfics que són com fragments de memòries, passats pel filtre de la imaginació i l'humor. A *Contes despullats* Palau va introduir el conte «El censor», que és un retrat del poeta i lector de censura Sebastià Sánchez-Juan. Palau explicava que es tractava d'una història real: per guanyar-se un sobresou mentre feia de censor, Sánchez-Juan escrivia lletres de cuplets que es cantaven a El Molino. A *La tesi doctoral del diable* va introduir uns quants contes basats en records de Barcelona i de París. «La carambola» (1983), sobre l'obsessió malaltissa del billar que recorda una mica els contes de Stefan Zweig sobre el joc. «Una venjança al barri llatí» (1982), que relata un escarment sexual, en un ambient de llibertat, potser exagerada. O «Concerto grosso» (1983), que cal situar en els anys en els quals Palau feia de secretari de la Casa de Mèxic i freqüentava els rics, i els fills dels rics mexicans, de pas per París.

Un dels contes més interessants, «La taverna de Londres» (1983), tracta sobre la importància de la imaginació: hi ha una taverna, a prop de Trafalgar Square, on la gent adopta diferents papers de personatges de Shakespeare. Aquesta idea de transformar l'obra de Shakespeare i desenvolupar-la amb un nou sentit, apareix també a «Vacances a Venècia»: el narrador, lector adolescent, pensa que hauria estat més suggeridor situar l'argument de *Romeo i Julieta* a la ciutat dels duxs. «Germana patata» (1983) és un conte esplèndid. Palau, que vivia com un eremita, sabia entendre la voluptuositat amagada en l'acte de treure la pell a una patata amb pell (i pensar en una dona). A «Un dia que el mar va arribar fina a París» (1983) hi ha les millors

pàgines d'amor que va escriure mai: la parella no arriba a consumir la seva relació a la Costa Brava, ell marxa, ella s'hi queda uns quants dies. Finalment fa el viatge en avió, amb el biquini mullat a sota d'una roba senzilla, i porta el mar fins a París. També hi ha un conte sobre la tramuntana («El llampat i la tramuntana», del 1983, amb un argument oposat al d'un altre conte, «L'Agustina», del 1984: vent assassí, vent sensual) i un altre fruit de l'observació del comportament d'un cec en una exposició de Gargallo a Barcelona, voluptuós i humorístic: «Gargallo nocturn», del 1981.

L'element lluminós, festiu, dels primers llibres de contes de Palau es manifesta d'una manera divertida en la coberta de la primera edició dels *Contes despullats*, a la col·lecció Sèrie Oberta de Llibres del Mall. Joaquim Nolla i Josep Maria Mir van dissenyar una tapa blanca, amb una tipografia molt neta. A la part de dalt hi havia una forma geomètrica que recordava un parèntesi tipogràfic, col·locat horitzontalment: la part bombada quedava a dalt, la part buida, a sota. Al damunt d'aquest mig parèntesi daurat, trepitjant-lo, hi anava sempre una icona, seguint una moda del disseny d'aquells anys. Als *Petits poemes en prosa* de Baudelaire era un dandy. A *Oh, els bons dies* de Samuel Beckett, una dona que es dutxava. Al *Tristany* de Thomas Mann, un piano de cua. A *La dama del parc i la meva ombra* de Xavier Benguerel, un rellotge. Palau va tenir la idea de deixar penjant al parèntesi uns sostenidors de dona. Penjats dels tirants, feia l'efecte que es gronxaven.

Resulta sorprenent que aquest home que entre els anys 1982 i 1983 va imaginar aquests contes plens de vida, amb els quals es reconciliava amb el món, sigui el mateix autor que el 1984 i 1985, va escriure *El monstre*, un volum de memòries que n'és exactament el revers, en el qual passa revista a la seva vida amb amargor i ressentiment. En el seu llibre *La càbala i Espriu. Una poètica de la llum* (2014) Rosa Delor i Muns fabula que la mort de Salvador Espriu va ser el desencadenant d'aquestes memòries. Potser dóna massa importància a la fixació de Palau per Espriu. En qualsevol cas, Palau va deixar enrere les aigües reparadores i es va dedicar a parlar malament de tot i de tothom. Els contes d'*Amb noms de dona* són gairebé tots de 1984. Els del llibre següent, *Un saló que camina*, de 1986. Entremig, un forat negre.

En el pròleg de *La tesi doctoral del diable* destaca la importància d'haver-se pogut realitzar com a escriptor i diu que els contes són un triomf sobre el malfat que va presidir la seva joventut. Més enllà de la victòria personal hi havia l'èxit col·lectiu: la victòria de l'esperit sobre la força. Llegit en paral·lel a *El monstre* encara sobta més. A «La llengua del diable», que clou *Contes despullats* i que enllaça directament amb el segon volum, el diable s'apareix a Palau, li dóna a entendre que és un autor íntimament llegit i que aquesta lectura íntima és infinitament superior a tantes lectures comercials, informatives o rutinàries. Abans que Palau es comenci a queixar, com seria d'esperar, el diable li diu: «Tots sou marginats en la teva cultura, no cregueu que ho ets tu sol». És el raonament que em faig per mi mateix cada cop que —jai!— algun escriptor es queixa del tracte que rep del país. M'ha sorprès que Palau li fes dir això al diable i que el seu alter ego del conte s'ho prengués tan bé. ¿Què devia passar després per tornar tan enrere? Misteri.

Contes despullats i *La tesi doctoral del diable* tenen un significat molt especial per mi. Entre l'un i l'altre Ramon Pinyol, l'editor de Llibres del Mall, va parlar a en Palau del que jo escrivia. Una tarda em va acompanyar a la casa del carrer del Bruc cantonada amb València. En Pinyol

em va explicar com n'era d'important conèixer les porteres de les cases on vivien els escriptors. Vam travessar el vestíbul i va fer un gest de reconeixement a la portera, que recordo que era una senyora aragonesa que en Palau deia que li tenia mania. Ens vam conèixer i mesos després el vaig entrevistar per al diari *Avui*, on treballava en aquella època. En Palau era molt sord i no sentia el timbre de la porta. Encara que poguessis pujar al pis i que ell fos a dintre et podies passar hores trucant sense que et sentís. L'editor Joan Tarrida, que era una peça important de Llibres del Mall, deia que li instal·larien un telèfon que en lloc de sonar un timbre anés connectat a una làmpada: cada cop que el trucarien de l'editorial s'encendria una bombeta. Quan vaig tenir un esborrany de l'entrevista vaig passar pel carrer Bruc i vaig deixar els fulls que havia escrit en un sobre al seu nom, a la portera. En Palau em va trucar al cap d'un dia o dos al telèfon del diari. Jo havia titulat l'entrevista «Josep Palau i Fabre: entre Balzac i Picasso». Ell va suggerir «Josep Palau i Fabre: entre la passió i la llibertat», un títol que més de trenta anys després és fresc com el primer dia.

Els contes no noten el pas del temps, tret de petits detalls sense importància, lligats, per exemple, a tecnologies del moment com el vídeo o el casset que Palau, que aspirava a fer una vida primitiva, incorporava en el text com si fossin meteorits caiguts de l'espai estel·lar (*bobines estereofòniques* en diu, de les cintes de casset, a «L'última guerra francoprussiana», un conte de 1987). La idea del conte filosòfic s'aguanta perfectament. Les històries són divertides, plenes d'observacions interessants. L'entramat psicoanalític –la imaginació de la matèria, que deia Bachelard– les fan atractives i misterioses. Palau escrivia per passar-s'ho bé i que els lectors participessin de la seva alegria. En els seus contes hi ha sempre ironia, sensualitat, idees sorprenents i estan sempre molt ben acabats, amb frases finals carregades d'intenció que introdueixen un punt de fuga a l'argumentació central o que tanquen de cop.

A alguns lectors els cau la bava amb el Palau misantrop i torturat, tan tòpicament literari. Jo el vaig tractar vint-i-set anys, en vaig ser amic, amb la Cris i el nostre fill Pau vam formar una mena d'estranya família. Palau era un home d'una vitalitat desbordant, ocurrent, divertit. Amb el temps havia guanyat físicament, i estava segur de mantenir-se i millorar encara (va dedicar un parell de contes dels darrers llibres a aquesta aspiració: «La tercera edat, i la quarta» i «L'edat de Matusalem», sobre l'afany de viure eternament). Era d'aquells homes que després d'haver tingut una joventut i una maduresa plenes de frustracions, arriben a un punt d'equilibri, pensen que no es moriran mai i transmeten aquesta idea a la gent que els envolta. Amb més de setanta anys Palau era un home en plena forma i va seguir estant fort i bo encara molt de temps.

Llegint aquests contes és inevitable recordar-lo a la platja i a la caseta de Grifeu, fent gimnàstica per mantenir-se jove, dutxant-se a raig d'aigua de dipòsit i menjant com un pardal, o a Barcelona amb un mocador bufat al coll i una americana de vellut com un galant d'una representació en la qual li corresponia el paper de gran estrella que sempre havia volgut ser. A *Contes despullats* i *La tesi doctoral del diable* hi ha un Palau solar, feliç i vital. Editar de nou aquests llibres és retornar a un dels millors moments de la seva vida d'escriptor. No puc imaginar cap manera millor de començar el centenari del seu naixement.

JULIÀ GUILLAMON